

kullanılmaktadır. Bu kelime Tatar folklor tarihinde bir tür adı olarak ilk defa 1842 yılında M. İvanov'un "Tatarskaya Hrestomatiya" adlı eserinde kullanılmıştır. Bu terimin atasözü anlamında sözlü kaynaklarda veya başka yazmalarda daha önceden de kullanılmış olması muhtemeldir. Bu terim yanında ayrıca mesel, zerbe, emsal, temsil gibi adlandırmalar da sıkça görülmektedir. Bunların genel olarak anlamı örnek vererek, örnek için söyleme anlamlarına gelmektedir.⁵

Abdullah Battal Taymas 1988 yılında ikinci baskısı yapılan *Kazan Türkçesinde Atasözleri ve Deyimler* adlı kitabında çok sayıda atasözü ve deymi Kazan Tatar Türkçesi ve Türkiye Türkçesi karşılıklarıyla bazen de açıklamalar yaparak vermiştir. Burada bulunan atasözleri bizlere Tatar Türklerinin atasözlerinde aliterasyon ve asonanslar hakkında yeteri kadar malzeme vermektedir.

Aliterasyon ve asonans kelimelerin mana değil söz özelliklerine dayandığı için söze dayalı edebî sanatlardandır. Bu sanatlar genellikle metinde aynı anda meydana gelmektedir. Zira çoğu zaman hecelerde ses uyumu bakımından birbirini tamamlayan ünlü ve ünsüz sesler bir arada bulunmaktadır. Ünsüz seslerin tekrarlanmasıyla aliterasyon; ünlü harflerin tekrarlanmasıyla asonans meydana gelir.⁶

A. Battal Taymas'ın eserine aldığı Tatar Atasözlerinin bir bölümü birer cümleden oluşmaktadır. Bir bölümü ise ikiye bölündüğü takdirde iki mısradan oluşan bir şiire dönüşebilen özelliktedir. Özellikle iki cümleye bölündüğü takdirde bir şiire dönüşebilen özellikteki atasözlerinde aliterasyonlar sadece ses tekrarlarıyla değil aynı zamanda benzer kelimelerin veya aynı görevdeki eklerin kullanılmasıyla da sağlanmaktadır. Bu atasözlerinde aliterasyon sanatı daha güçlü şekilde görülmektedir. Aliterasyon her ünsüz ile yapılabilmekle birlikte Tatar atasözlerinde özellikle k, t, ç, ş, s, y ünsüzleriyle yapılan aliterasyonlar daha fazla dikkat çekmektedir. Tabii ki bu Tatar Türkçesindeki ünsüzlerin kullanıldığı kelime sayısı ile da orantılıdır. Bizim tespit ettiğimiz bazı örnekler şunlardır.

Açnıñ küzi ikmekte, tuknıñ küzi hikmette. (Açık gözü ekmekte, tokun gözü hikmette)

Agaç kürki yafırak, adem kürki çüpirek. (Ağacın gösterisi yaprak, insanın gösterisi paçavradır.)

Aşığıç işke şaytan katışa. (Acele işe şeytan karışır.)

Bağuçıga barma, başıña kaygı alma. (Büyücüye gitme, başına dert alma.)

⁵ Tatar Halık İcatı- Mekaller hem Eytimner, Kazan, 1987, s. 5-6.

⁶ İsa KOCAKAPLAN, Açıklamalı Edebî Sanatlar, MEB Yay., İstanbul 1992, s. 17.